

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК 349.6.023

Копиця Є. М.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НОРМУВАННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

SELECTED ISSUES OF LEGAL REGULATION OF STANDARDIZATION IN THE FIELD OF AIR PROTECTION

У статті на основі аналізу чинного законодавства та наукових досліджень доводиться необхідність визнання озонного шару самостійним природним об'єктом, для забезпечення правової охорони якого пропонується розглядати нормування, що має включати розробку, встановлення та виконання нормативів викидів речовин, що впливають на стан озонного шару та клімат (нормативів викидів парникових газів).

Ключові слова: *нормування, атмосферне повітря, озонний шар, нормативи викидів парникових газів.*

В статье на основе анализа действующего законодательства и научных исследований обосновывается необходимость признания озонного слоя самостоятельным природным объектом, для обеспечения правовой охраны которого предлагается рассматривать нормирование, которое должно включать разработку, установку и выполнение нормативов выбросов веществ, влияющих на состояние озонного слоя и климат (нормативов выбросов парниковых газов).

Ключевые слова: *нормирование, атмосферный воздух, озонный слой, нормативы выбросов парниковых газов.*

The article, based on an analysis of current legislation and scientific research, substantiates the necessity to recognize the ozone layer as an independent natural object, for ensuring legal protection of which it is proposed to consider standardization, which should include the development, installation and implementation of emission standards for substances affecting the state of the ozone layer and climate (greenhouse gas emission standards).

Key words: *standardization, atmospheric air, ozone layer, standards for greenhouse gas emissions.*

Україна входить сьогодні до групи з 20 країн – найбільших емітентів парникових газів у світі. Надмірне насичення атмосфери діоксидом вуглецю відбувається за рахунок стаціонарних джерел та викидів автомобільного, залізничного, авіаційного, водного транспорту й виробничої техніки. За результатами статистичної звітності у 2017 р. це в цілому становить 5,4 млн. т викидів діоксиду вуглецю в атмосферне повітря [1]. Це призводить до руйнування озонного шару, підвищення впливу опромінення територій, захворюваності населення, а також зміни клімату, що являє собою потенційно незворотну загрозу для людства та планети в цілому.

Як Сторона Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, 22 квітня 2016 року Україна підписала Паризьку Угоду – універсальну, юридично зобов'язуючу глобальну угоду, спрямовану на боротьбу зі зміною клімату. Україна взяла на себе обов'язок запобігати зміні клімату шляхом утримання підвищення глобальної середньої температури набагато нижче 2 °С понад доіндустріальних рівнів і докладати зусилля з метою обмеження зростання температури до 1,5 °С, визнаючи, що це значно скоротить ризики і впливи зміни клімату; підвищити здатність адаптуватися до несприятливих дій зміни клімату та сприяти опірності до таких змін та розвитку при низькому рівні викидів парникових газів таким способом, який не ставить під загрозу вироб-

ництво продовольства; а також забезпечити приведення фінансових потоків у відповідність із траєкторією в напрямку розвитку, що характеризується низьким рівнем викидів і опірністю до зміни клімату [2].

Таким чином, як слушно зазначає О.В. Ільїна, проблема охорони озонного шару стала найбільш актуальною в системі екологічної безпеки [3, с. 5]. Традиційно до предмета правової охорони атмосферного повітря належать заходи запобігання руйнуванню озонного шару. Однак рівень їх розробки та механізм реалізації далекий від досконалого. А у зв'язку з тим, що нормування є центральним елементом механізму правового регулювання охорони атмосферного повітря, постає питання про відсутність визначених у законодавстві нормативів шкідливих речовин, які здійснюють негативний та руйнуючий вплив на озонний шар.

Питання правової охорони озонного шару розглядалися в наукових працях В.І. Андрейцева [4], М.М. Бринчука [5], А.П. Гетьмана [6], О.В. Ільїної [3], І.І. Каракаша [7], Н.Р. Малишевої [8], М.І. Малишка [9], В.К. Рибачека [10], Ю.С. Шемшученка [11–12] та ін.

За визначенням Ю.С. Шемшученка, озонний шар Землі – це верхній, тонкий шар атмосфери, розташований переважно на висоті 20–25 км. Залежно від розташування озонного шару відносно поверхні землі його висота може коливатися від 7-8 км на по-

люсах до 17-18 км на екваторі з товщиною всього близько 3 мм, але який виконує важливу роль у забезпеченні життєдіяльності біологічних ресурсів нашої планети. Він захищає і від ультрафіолетового випромінювання, а його руйнування згубно впливає на все живе на Землі [12].

О.В. Ільїна визначає озоновий шар як хімічне з'єднання молекулярного і атмосферного кисню, розташованого в певних межах і на певній висоті стосовно земної кулі 9 утропо- і стратосфері, що виконує охоронні функції поверхні Землі щодо згубного ультрафіолетового випромінювання Сонця, який забезпечує нормальний екологічний стан для життєдіяльності людей, розвиток рослинного і тваринного світу [3, с. 10].

А.П. Гетьман та С.О. Лушпаєв стверджують, що озоновий шар атмосфери відіграє важливу роль у забезпеченні права громадян на безпечне довкілля. Руйнування озонового шару під впливом діяльності людини і природних чинників може призвести до серйозних соціальних, екологічних і економічних наслідків [6, с. 167].

Так, зниження концентрації озону в результаті виснаження озонового шару – хімічне руйнування стратосферного озонового шару за межами природних реакцій – означає менший захист від сонячних променів і більший вплив ультрафіолетового випромінювання на поверхні Землі. Унаслідок чого, як свідчать лабораторні та епідеміологічні дослідження, підвищується захворюваність на рак шкіри, катаракту, помутніння кришталика ока тощо.

Надмірне ультрафіолетове випромінювання негативно впливає на фізіологічні процеси розвитку рослин. Зміни, викликані таким випромінюванням (наприклад, зміни у формі рослин, розподіленні живильних речовин усередині рослини, термінах фаз розвитку і вторинного метаболізму) можуть мати негативні наслідки для рослин конкурентного балансу, сприяти розвитку хвороб рослин і порушенню біогеохімічних циклів.

Унаслідок руйнівного впливу ультрафіолетового випромінювання пригнічується репродуктивний цикл фітопланктону, одноклітинних організмів, таких як водорості, що складають нижню сходику харчового ланцюга. Відповідно, скорочення популяцій фітопланктону знижує популяцію інших тварин.

Збільшення інтенсивності ультрафіолетового випромінювання впливає на наземні і водні біогеохімічні цикли, змінюючи таким чином джерела і стоки парникових газів і хімічно важливі слідові гази (наприклад, двоокис вуглецю, окис вуглецю, сульфід карбоніла, озон та ін.). Ці потенційні зміни сприяють порушенню зворотних зв'язків між атмосферою та біосферою, внаслідок чого підвищуються концентрації цих газів у приземних шарах атмосфери. Окрім цього, синтетичні полімери, що зустрічаються в природі як біополімери, а також деякі інші матеріали знаходяться під впливом ультрафіолетового випромінювання. Збільшення його рівнів прискорює розпад таких матеріалів, а це обмежує час, протягом якого вони можуть використовуватися.

Як стверджує В.К. Рибачек, велике значення озоновий шар має і для підтримки температурного балансу на нашій планеті. Боротьба з глобальним потеплінням, що відзначається як екологічна загроза загальнопланетарного масштабу і пов'язується з антропогенною діяльністю, є нагальним завданням всіх держав, особливо промислово розвинених, а також України [10, с. 25–26].

Відповідно до положень Паризької Угоди зміна клімату являє собою потенційно незворотну загрозу для людства і планети у цілому і тому потребує як можна більш широкого співробітництва всіх країн і участі в ефективному і належному міжнародному реагуванні в цілях прискорення скорочення глобальних викидів парникових газів [2].

У 1985 р. на конференції у Відні було прийнято Конвенцію про охорону озонового шару, яка закріпила за підписавшими її країнами зобов'язання щодо співпраці в галузі наукових досліджень і моніторингу озону, обміну інформацією, виробництва шкідливих речовин та їх викидів. У 1987 р. в Монреалі підписано Міжнародний протокол про скорочення викидів озоноруйнівних речовин, в основу якого покладено заходи з регулювання виробництва та споживання озоноруйнівних речовин у межах, необхідних в комерційному та екологічному відношеннях. Нині сторонами Монреальського протоколу є 198 держав, у тому числі Україна, які тим самим підтвердили свої наміри вжити необхідних заходів зі збереження озонового шару шляхом припинення виробництва та використання озоноруйнівних речовин [13–14].

Значну роль у справі захисту озонового шару Землі відіграло прийняття Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, яка була підписана Україною 11 червня 1992 р., а ратифікована лише 29 жовтня 1996 р. Мета цієї Конвенції полягає в тому, щоб досягти завдяки виконанню відповідних положень Конвенції стабілізації концентрацій парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему. Однак цим міжнародним документом відповідальність за порушення його норм, на жаль, не встановлюється [15].

Важливим кроком у цьому напрямку стало також прийняття в 1997 р. Кіотського протоколу, який уперше докладно визначив аспекти зменшення викидів парникових газів до 2012 р. Він є продуктом Рамкової конвенції ООН із питань зміни клімату й регулює питання зменшення обсягу промислових викидів парникових газів у земну атмосферу. Україною цей протокол було ратифіковано 2004 р. (Закон України «Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату» від 4 лютого 2004 р.) [16].

На жаль, незважаючи на зусилля багатьох країн світу як у рамках глобальних міжнародних угод, так і поза ними, обсяги викидів парникових газів, що прискорюють кліматичні зміни на планеті, продовжують зростати. Це не може не викликати занепокоєння й потребує більшої активності з боку нашої

країни у здійсненні заходів як на міжнародному, так і національному рівнях.

Озоновий шар за чинним законодавством України не належить до природних об'єктів самостійної правової охорони. У ч. 2 ст. 16 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» міститься вимога до підприємств, установ, організацій та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до вимог міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, скорочувати і в подальшому повністю припинити виробництво та використання хімічних речовин, що шкідливо впливають на озоновий шар, а також проводити роботу щодо зменшення викидів речовин, накопичення яких в атмосферному повітрі може призвести до негативних змін клімату [17].

Разом із тим цей Закон не містить визначення величин, на які необхідно орієнтуватися у випадку скорочення таких речовин. Зокрема, в ньому не сформульовано норми щодо правової охорони озонового шару, в результаті в переліку нормативів у галузі охорони атмосферного повітря відсутні нормативи шкідливих речовин, які здійснюють негативний і руйнуючий вплив на озоновий шар. Такі нормативи, на нашу думку, доречно визначити як гранично допустимі викиди шкідливих речовин, що впливають на стан клімату та озонового шару.

Варто звернути увагу на те, що в еколого-правовій науці неодноразово розглядалось питання про включення до сфери правового регулювання, поряд із так званими класичними об'єктами екологічного права, нових, озонового шару зокрема.

Це констатується, зокрема, А.П. Гетьманом та С.О. Лушпаєвим, які відзначають, що дискусійним є питання відносно того, чи повинен бути озон самостійним предметом правового регулювання, чи, можливо, достатнім буде вирішення питання про охорону атмосферного повітря, складовим елементом якого є озоновий шар, тобто взагалі шляхом визначення завдання права в цій охороні. На їхню думку, правовий режим озонового шару суттєво не відрізняється від правового режиму охорони атмосферного повітря, а має лише деяку специфіку, яку слід враховувати під час його комплексної охорони та раціонального використання. Водночас правова охорона озонового шару в Україні потребує істотного вдосконалення, адже чинне законодавство майже не приділяє уваги цьому специфічному елементу атмосфери [6, с. 167].

Із цього приводу М.М. Бринчук, наголошуючи на величезній важливості атмосферного повітря як природного об'єкта, висловлює твердження, що до об'єктів, які охороняються, потрібно віднести й такі явища природи, як озоновий шар, погоду і клімат [5, с. 69].

Схожої точки зору дотримується й М.В. Краснова, стверджуючи, що природоохоронний ряд об'єктів екологічного права розширюється, зокрема, віднесенням (у тому числі й актами міжнародного екологічного права) до їх числа таких, як клімат, озоновий шар атмосфери, біологічне різноманіття, екологічна

мережа, навколіземний космічний простір та ін. В одних випадках такі об'єкти відображають певні характеристики самої природи (або ж навколишнього природного середовища), в інших – відбивають сучасні підходи до інтеграції сукупності компонентів природи як комплексів і ландшафтів [18, с. 8].

У свою чергу, Г.В. Анісімова визнає визначення об'єктів еколого-правового регулювання актуальним і дискусійним питанням, а відносно визначення нових об'єктів правового регулювання екологічного права, в тому числі озонового шару, – таким, щодо якого важко дати однозначну відповідь [19, с. 2]. Адже наука екологічного права повинна презентувати: а) його оновлення; б) сучасну наукову концепцію й доктрину розвитку екологічного права в умовах економічного та соціального сьогодення; в) співвідношення з іншими галузями права; г) пріоритетні напрямки законотворчої діяльності в цій царині суспільних відносин на найближчу й віддалену перспективу; д) послідовність прийняття екологічних законів з урахуванням економічних, соціальних і політичних викликів.

На думку О.В. Ільїної, виділення і закріплення озонового шару в національному законодавстві як самостійного об'єкта атмосферного повітря стало б підґрунтям і правовою основою для подальшої більш ефективної і раціональної його охорони. Науковець обґрунтовує виділення озонового шару в самостійний природний об'єкт у складі атмосферного повітря його специфічними природними особливостями та властивостями. Відповідно, його самостійність характеризується різницею в хімічному складі від інших елементів атмосферного повітря, чітким визначенням геометричних розмірів, кордонів і меж розташування [3].

На нашу думку, варто погодитися з вищевикладеними точками зору вчених, окремо підкресливши позицію О.В. Ільїної, та сформулювати твердження, що визнання озонового шару самостійним об'єктом правового регулювання та його включення до об'єктів правової охорони навколишнього природного середовища є актуальним питанням екологічної науки та практики, яке потребує нагального вирішення.

У зв'язку з тим, що правову основу охорони озонового шару складають міжнародні-правові документи, національне законодавство в досліджуваній сфері може бути сформовано за рахунок імплементації відповідного міжнародного законодавства [3].

Україна 18 лютого 1988 р. підписала Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар, а Верховна Рада України ратифікувала його 20 вересня 1988 р. Цим наша країна підтвердила свої наміри вжити необхідних заходів для збереження озонового шару шляхом припинення виробництва та використання озоноруйнуючих речовин. У червні 1990 р. Україна підписала Лондонські поправки, а у листопаді 1992 року – Копенгагенські поправки, тим самим підтвердивши свої обов'язки щодо прийняття необхідних заходів для захисту озонового шару стратосфери. У зв'язку із чим для забезпечення виконання цих обов'язків було прийнято програму

«Про припинення в Україні виробництва та використання ОРР» [20]. Таким чином, було встановлено заборону на власне виробництво таких речовин в Україні та вимогу їх завезення із закордону в об'ємах, які суворо регулюються діючим законодавством.

Як Сторона Паризької Угоди, в рамках якої, як вже розглядалось вище, було встановлено глобальну ціль щодо недопущення підвищення температури більше 2оС від до індустріального рівня, а також визначено прагнення знизити таку температуру до 1,5 С, Україна взяла на себе зобов'язання повідомляти і зберігати визначені на національному рівні внески, яких вона має намір досягти, та вживати внутрішні заходів щодо запобігання зміни клімату для досягнення цілей таких внесків. Угода також передбачає використання ринкових механізмів, процедури звітності для всіх без винятку її Сторін майже по кожному діям у рамках угоди, включаючи отримання допомоги та її використання.

У зв'язку із цим питання розробки, встановлення та виконання нормативів гранично допустимих викидів шкідливих речовин, які впливають на стан озонового шару та клімату, потребує нагального вирішення.

Згідно з розділом V «Мета та завдання першого етапу виконання програми» Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 18.03.2004 р. № 1629-IV [21], пріоритетними сферами, в яких здійснюється адаптація законодавства України, є довкілля.

У зв'язку із цим був розроблений проект Закону України «Про парникові гази» від 9 грудня 2009 р. № 5425 [22], який визначав правові та організаційні основи запобігання і пом'якшення наслідків зміни клімату і був спрямований на виконання зобов'язань України за Рамковою конвенцією Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та Кіотським протоколом до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату.

У ст. 3 проекту Закону до основних принципів скорочення обсягів викидів та збільшення поглинання парникових газів належало нормування викидів парникових газів з урахуванням економічної доцільності, рівня технологічних процесів, технічного стану обладнання та устаткування в поєднанні з ринковими механізмами скорочень викидів парникових газів і збільшення їх поглинання, спрямованими на забезпечення економічного зростання і стимулювання застосування нових технологій і інновацій.

Були сформульовані положення щодо встановлення рівнів галузевих нормативів на зниження викидів парникових газів для відповідних видів господарської діяльності як такі, що належать до повноважень Кабінету Міністрів України у сфері регулювання викидів та поглинання парникових газів (ст. 8). Погодження галузевих нормативів зниження викидів було визначено як повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища (ст. 9). Участь у розробці та впровадженні галузевих нормативів

зниження викидів парникових газів була закріплена за місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування (ст. 11).

У ст. 13 проекту Закону було наголошено, що для здійснення на загальнонаціональному рівні обліку кількісних, якісних та інших характеристик викидів парникових газів центральний орган виконавчої влади з питань виконання вимог Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та впровадження механізмів Кіотського протоколу повинен створити Національний Центр кадастру викидів парникових газів, як державне унітарне комерційне підприємство. До повноважень Центру входило узагальнення фактичних даних викидів парникових газів за видами діяльності, підготовка обґрунтування для визначення та зміни на наступний період зобов'язань галузевих нормативів та показників викидів у відповідних галузях економіки та затвердження базових обсягів викидів парникових газів операторів установок згідно із встановленим базовим роком та галузевими нормативами зниження викидів парникових газів.

Однак такі нормативи зниження викидів не були розроблені й закріплені. Крім того, не було надано визначення поняття нормативів зниження викидів парникових газів, окрім зазначення у ст. 18, що нормування викидів парникових газів здійснюється шляхом: встановлення комплексу обов'язкових нормативів (норм, правил, вимог), які регулюють обсяги викидів парникових газів для відповідних типів установок та технологій; реалізації єдиної науково-технічної політики в галузі регулювання викидів та збільшення поглинання парникових газів; впровадження і використання новітніх найкращих доступних екологічно безпечних технологій, спрямованих на зменшення викидів та збільшення поглинання парникових газів.

Тим не менш, проект Закону дав поштовх для багатьох позитивних розробок у сфері забезпечення його охорони довкілля та обмеження викидів шкідливих речовин. Так, було сформульовано визначення «викиди парникових газів» як загальний обсяг антропогенних викидів парникових газів, який викинуто в атмосферне повітря за певний проміжок часу. Також у проекті Закону використано термін «встановлені кількості», який є схожим за своєю сутністю з нормативом гранично допустимих викидів, а саме визначений як показник екологічної ефективності, що характеризує негативний антропогенний вплив парникових газів на навколишнє середовище, встановлений для України як учасника міжнародних угод і договорів.

Однак, незважаючи на зазначені положення, на основі яких можна було б удосконалити механізм правового регулювання охорони озонового шару, проект Закону 7 липня 2010 р. був знятий із розгляду.

Наступна спроба розробки спеціального нормативного акта в галузі охорони озонового шару була зроблена відповідно до п. 20 Плану заходів щодо виконання у 2015 р. Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства

Європейського Союзу, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2015 р. № 780-р. На його основі Міністерству екології та природних ресурсів України було доручено розробити проект Закону України «Про охорону озонного шару» [23] з метою адаптації чинного законодавства до Регламенту Європейського Парламенту та Ради ЄС від 29 червня 2000 р. № 2037/2000/ЄС про речовини, які руйнують озонний шар.

У проекті Закону визначено, що основними завданнями законодавства про охорону озонного шару є:

- правове, економічне, організаційне і технічне забезпечення виконання Віденської конвенції про охорону озонного шару, Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озонний шар, та інших міжнародних договорів України, які стосуються охорони озонного шару;

- введення обмежень і заборон на поводження з озоноруйнівними речовинами та продукцією чи обладнанням, що їх містять або можуть містити;

- здійснення моніторингу стану озонного шару;

- введення порядку встановлення наявності озоноруйнівних речовин та доцільності їх ввезення або вивезення та підтвердження їх відсутності в товарах, що можуть їх містити;

- введення системи надання дозволів суб'єктам господарювання, які займаються переміщенням через митний кордон України озоноруйнівних речовин;

- введення системи контролю за діяльністю в галузі поводження з озоноруйнівними речовинами;

- забезпечення міжнародного співробітництва з метою обміну інформацією, розробки і реалізації заходів, спрямованих на охорону озонного шару;

- забезпечення доступу до інформації у сфері поводження з озоноруйнівними речовинами.

Крім того, проект встановлює відповідні повноваження органів влади у сфері охорони озонного шару, права та обов'язки суб'єктів господарювання, положення щодо виробництва, переміщення та використання озоноруйнівних речовин, заходи, що стосуються попередження витоків та викидів озоноруйнівних речовин, порядок здійснення державного контролю та нагляду за такою діяльністю.

Однак у проекті Закону відсутнє положення про необхідність нормування речовин, які здійснюють негативний вплив на озонний шар, а також не були розроблені гранично допустимі викиди шкідливих речовин, що впливають на стан клімату та озонного шару. А це, на наш погляд, є вагомим недоліком даного Проекту.

Серед вітчизняних науковців та закордонних дослідників точиться дискусія навколо проблеми визначення шляхів удосконалення правової охорони озонного шару: внесення змін і доповнень до чинного еколого-правового законодавства чи розробка і прийняття спеціального нормативно-правового акта про охорону озонного шару.

Вивчення різних підходів до вирішення цього питання та аргументів на їх користь дозволяє дійти висновку, що з урахуванням того, що озонний шар

є специфічним й унікальним елементом, феноменом атмосфери Землі, та зобов'язань, які були взяті Україною із підписанням Паризької угоди, найбільш обґрунтованим є розробка та прийняття спеціалізованого закону, зокрема Закону України «Про охорону озонного шару» з урахуванням позитивних положень, які були запропоновані під час минулих спроб розробки такого документу, а також внесення доповнень до чинних законів у сфері охорони навколишнього природного середовища та атмосферного повітря. Розробка таких доповнень повинна розглядатися як перший етап становлення озонноохоронного законодавства, яка стане підґрунтям для прийняття спеціалізованого закону.

Таким чином, вважається доцільним внесення змін до ст. 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», яка визначає перелік об'єктів правової охорони навколишнього природного середовища, та включення до таких об'єктів озонного шару. Також у цьому ж Законі слід розробити спеціальну статтю, присвячену охороні озонного шару Землі. У ній доцільно закріпити встановлення і дотримання нормативів гранично допустимих викидів шкідливих речовин, які впливають на стан клімату та озонного шару як правовий захід з охорони навколишнього природного середовища від екологічно небезпечних змін озонного шару Землі.

У відповідній статті варто передбачити, що згідно з міжнародними домовленостями міністерства та інших центральних органів виконавчої влади підприємства, установи, організації зобов'язані скоротити і в подальшому повністю припинити виробництво і використання хімічних речовин і відходів виробництва, що шкідливо впливають на стан озонного шару Землі. Порушення встановленого порядку виробництва чи використання хімічних речовин, шкідливо впливаючи на стан озонного шару, тягне за собою тимчасове припинення або ж зупинення діяльності підприємств, установ, організацій або окремих цехів, агрегатів, технологічних процесів, обладнання за приписами спеціально уповноважених на це державних органів України в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Відповідно до галузевого Закону України «Про охорону атмосферного повітря» такими доповненнями, по-перше, повинні бути надання визначення поняття озонного шару та визнання його природним об'єктом, який підлягає правовій охороні від забруднення, пошкодження, виснаження і зруйнування. Крім того, це визначення змісту його охорони, правових форм використання, закріплення основних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища від шкідливих змін озонного шару тощо, які б включали встановлення та виконання нормативів гранично допустимих викидів шкідливих речовин, які впливають на стан озонного шару та клімату.

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що невтручання в процес зміни клімату та зволікання з прийняттям запобіжних та адаптаційних заходів може мати серйозні наслідки для національної та світової безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю у атмосферне повітря (1990–2017 роки) // Головне управління статистики у м. Києві. URL: <http://kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1730&lang=1>.
2. Adoption of Paris agreement // United Nations Framework Convention on Climate Change. URL: <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/109r01.pdf>. – Title from the screen.
3. Льбіна О.В. Організаційно-правові заходи охорони озонного шару в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Нац. ун-т внутр. справ; наук. керівник О.М. Бандурка. Харків, 2004. 235 с.
4. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посіб. Київ: Знання-Прес, 2002. 332 с.
5. Бринчук М.М. Правовая охрана атмосферного воздуха; отв. ред. О.С. Колбасов. Москва: Наука, 1985. 174 с.
6. Гетьман А.П. Деякі питання правової охорони озонного шару атмосфери. Економіка та право. 2008. № 3. С. 167–169.
7. Каракаш І.І. Правова охорона атмосферного повітря як основного компонента природного середовища. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2014. № 2. С. 76–87.
8. Малышева Н.Р. Гармонизация экологического законодательства в Европе. Киев, 1996. 233 с.
9. Малышко Н.И. Государственный контроль за охраной атмосферного воздуха. Киев: Наук. думка, 1982. 129 с.
10. Рибачек В.К. Правова охорона атмосферного повітря за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2010. 259 с.
11. Шемшученко Ю.С. Международно-правовая охрана окружающей среды // Природа и закон. Киев, 1991. С. 161–188.
12. Шемшученко Ю.С. Озоновый шар // Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ, 2002. Т. 4: Н–П. С. 249–250.
13. Про ратифікацію Поправок до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озонний шар: Закон України від 22 листоп. 1996 р. № 545/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 5. Ст. 29.
14. Про ратифікацію Поправок до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озонний шар: Закон України від 18 жовт. 2006 р. № 255-V. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 50. Ст. 500.
15. Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату : Закон України від 29 жовт. 1996 р. № 435/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 50. Ст. 277.
16. Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: Закон України від 4 лют. 2004 р. № 1430-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 19. Ст. 261.
17. Про внесення змін до закону України «Про охорону атмосферного повітря»: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2556-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 48. Ст. 252.
18. Краснова М. Стан та перспективи розвитку вчення про об'єкти екологічного права: науково-методологічні аспекти. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2013. Вип. 2. С. 8–12.
19. Анісімова Г.В. Об'єкти екологічних правовідносин: сучасні підходи // Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фах. вид. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2014. Вип. 1. – С. 1–17. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B2-%D1%83-pdf/>.
20. Про програму припинення в Україні виробництва та використання озоноруйнуючих речовин: постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 1996 р. № 1274. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1274-96-p>.
21. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: затв. Законом України від 18 берез. 2004 р. № 1629-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 29. С. 367.
22. Коментар до проекту Закону України «Про парникові гази» від 9 грудня 2009 р. за № 5425, внесений народним депутатом України О. Б. Шевчуком (перше читання) // ЛІГА:ЗАКОН: глав. прав. портал України. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/LF46P00A.html.
23. Проект Закону України «Про охорону озонного шару» // Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?skl=4&pf3516=8173.